

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
Биро за развој на образованието
СКОПЈЕ 2

Примено:	26.08.2013		
Орг единица:	Број	Прилог	Вредност
07	12/95		

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Службен весник на Република Македонија” бр. 58/00, 44/02, 82/08, 167/10 и 51/11) и член 30 од Законот за основно образование („Службен весник на Република Македонија” бр. 103/08, 33/10, 116/10, 156/10, 18/11, 51/11, 6/12, 100/12 и 24/13), министерот за образование и наука ја утврди наставната програма по **животни вештини** за VI одделение на деветгодишното основно образование за учениците со аутизам.

АДАПТИРАНА НАСТАВНА
ПРОГРАМА ЗА УЧЕНИЦИТЕ СО
АУТИЗАМ

ЖИВОТНИ ВЕШТИНИ

Скопје, 2013

ДЕВЕТГОДИШНО ОСНОВНО
ОБРАЗОВАНИЕ

ВОВЕД

Наставната програма за *животни вештини* има за цел да придонесе за личниот, емоционалниот и социјалниот развој на учениците со аутизам на тој начин што го помага развојот на психосоцијалните вештини подготвувајќи ги за успешно справување со предизвиците и интегрирање во секојдневниот живот. Психосоцијалните вештини имаат особено важна улога во промовирање на здравјето на учениците, во обезбедување на нивна физичка, ментална и социјална добросостојба. Во програмата се содржани теми (подрачја): Јас-личен развој; Јас и ти-Интерперсонални односи; Јас и здравјето-Здраво живеење и Јас и околината-Однос со надворешната средина.

Споменатите теми се дефинирани на различни нивоа-од ниво на препознавање, опишување, именување, набројување и споредување, па се до ниво на осознавање и завземање став и мислење.

Дефинираните цели на секоја тема се дадени глобално и со конзистентна структура условена од возраст на учениците, нивната можност за прифаќање, разбирање и воочување на односите и личното учество во настаните во секојдневниот живот.

За да се реализираат целите и програмата за животни вештини и ставовите треба да се стекнуваат и практикуваат првенствено во секојдневниот училиштен живот, преку личните и колективните искуства на учениците со аутизам, користејќи методологија ориентирана кон ученикот/ученичката како интерактивна и партиципативна единка во средината во која живеат и учат.

Програмата животни вештини се реализира со 2 часа неделно, односно 72 часа годишно.

2. КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ

Тема 1: ЈАС - ЛИЧЕН РАЗВОЈ			
Цели	Содржина	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ученичката:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ да осознава дека секој човек има свои слаби и јаки страни; ❖ да се оспособува да ги идентификува своите потенцијали; ❖ да се оспособува да ги претстави своите знаења, можности и потреби; ❖ да се поттикнува да ја развива самодовербата и сигурноста во себе; ❖ да се поттикнува да прифаќа нови искуства; ❖ да се запознае со различните улоги и обврски во одделението и да знае како да побара поддршка од своите соученици и наставници; ❖ да се запознае со обврските во семејството и домот и да се оспособува да ги планира и навреме да ги извршува; ❖ да се оспособува уредно и навреме да ги извршува своите училишни обврски; ❖ да се оспособува да работи во група; ❖ да се запознава со позитивни и негативни емоции; ❖ да запознае стратегии за справување со емоции (лутина, разочарување); ❖ да се запознае дека има право на слободно време во текот на денот, седмицата, годината; ❖ да се запознава со значењето на слободното време и неговото правилно користење. 	<p>Самодоверба</p> <p>Позитивна слика за себе како член на семејството и како ученик</p> <p>Организирање на слободното време</p>	<p>Моите јаки и слаби страни</p> <p>Знаења, способности и потреби</p> <p>Лични потенцијали</p> <p>Сопствено мислење</p> <p>Ставови, погледи и мисли</p> <p>Постигања</p> <p>Права и обврски како член на семејството и како ученик</p> <p>Пријатни/непријатни емоции</p> <p>Слободно време</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Работилници за градење на самодовербата. ▶ Разговор: Моите обврски во семејството. ▶ Разговор: Моите обврски како ученик. ▶ Цртеж: Јас во семејството. ▶ Цртеж: Јас во одделението. ▶ Изработување пано: Мојот дневен режим (со сите обврски во текот на денот). ▶ Работилница за градење позитивна слика за себе во семејството и во одделението. ▶ Презентирање различни емоции преку цртеж и сл. (смајли човече кое означува одредени емоции). ▶ Разговор: Што сакам да правам во слободното време? ▶ Работилница: Слободни активности според индивидуалните желби и способности.

Тема 2: ЈАС И ТИ - ИНТЕРПЕРСОНАЛНИ ОДНОСИ

Цели	Содржина	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ученичката:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ да осознае за сличности и разлики во физичкиот изглед, во способностите и во полеклото, како и во потребите и интересите луѓето; ❖ да се оспособува да препознава сличности и разлики меѓу него и другите во поглед на физичкиот изглед; ❖ да се оспособува да препознава што е вистина, а што е лага; ❖ да се поттикнува да осознава различни видови насилничко однесување, нивно препознавање за начини на заштита; ❖ да се оспособува правилно да реагира на исмејувањето и навредувањето упатено кон него/неа; ❖ да се запознава со невербалните знаци на комуникација; ❖ да се поттикнува да ги научи правилата на активно слушање; ❖ да се оспособува да ги користи вербалните знаци и невербалните изрази кои имаат позитивно влијание врз односите со другите; ❖ да осознае дека прво треба да разбере што сака другиот да каже, па потоа да реагира. 	<p>Прифаќање сличности и разлики</p> <p>Кажување лаги/вистини</p> <p>Справување со насилничко однесување</p> <p>Комуникациски раѓе</p>	<p>Сличности и разлики</p> <p>Потребности и интереси</p> <p>Лага/вистина</p> <p>Последици од лажење</p> <p>Доверба</p> <p>Насилничко однесување</p> <p>Исмејување</p> <p>Навредување</p> <p>Вербална комуникација</p> <p>Невербална комуникација</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Цртеж: Кој сум јас? ▶ Цртеж: Моето другарче. ▶ Игра: Кое од другарчињата има црна коса...сини очи...кој сака фудбал... ▶ Работилница: Правилно прифаќање на сличностите и разликите. ▶ Разговор: Кое е моето најдобро другарче? ▶ Разговор: Што е лага, а што е вистина (конкретен пример). ▶ Работилница: Кажување лага/вистина. ▶ Гледање документарен филм за насилничко однесување - разговор. ▶ Работилница: Справување со насилничко однесување. ▶ Практична вежба: Видови на комуникација. ▶ Демонстрација - мимики и гримаси, гестови, невербална комуникација. ▶ Игра: Пантомима - актуелна тема. ▶ Работилница: Начини на комуницирање.

ТЕМА 3: ЈАС И ЗДРАВЈЕТО - ЗДРАВО ЖИВЕЊЕ

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ученичката:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ да се запознае со здрава храна (обработка, подготовка и чување); ❖ да се запознава како правилно да се конзумира храна (да направи избор на разновидна храна); ❖ да се ослободува да подготвува едноставна храна и пијалаци; ❖ да осознава дека дел од болестите се предизвикани од несоодветна храна и неправилна исхрана; ❖ да знае што што е лична хигиена и средства за одржување на личната хигиена; ❖ да се поттикнува редовно да одржува лична хигиена, и како да ги одржува облеката и обувките; ❖ да се ослободува одржувањето на личната хигиена да ја прави самостојно; ❖ да се запознае со важноста за хигиена на домот и во училиштето; ❖ да се запознае со важноста од проветрувањето на домот, проветрувањето на алиштага, постелнината и сл.; ❖ да се запознае со начинот на одржување на хигиена во домот - чистење со правосмукалка, бришење прашина, како и со средствата за одржување хигиена во домот (со опасноста од средствата за одржување на хигиена доколку неправилно се користат); 	<p>Стекнување навики за здрава храна</p> <p>Водее грижа за личната хигиена</p> <p>Хигиена на домот и училиницата</p>	<p>Здрава и балансирана исхрана</p> <p>Едноставен балансиран оброк</p> <p>Последици од несоодветна храна</p> <p>Лична хигиена</p> <p>Хигиена</p> <p>Проветрување</p> <p>Чистење</p> <p>Средства за одржување хигиена во домот</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Разговор: Здрава храна/нездрава храна. ▶ Пано: Здрава храна/нездрава храна (илустрации, производи и сл.). ▶ Видеопрезентација: Последици од неправилна исхрана. ▶ Практична вежба: Приготвување чај, природен сок, какао и сл. ▶ Практична вежба: Сервирање прибор за јадење - сервирање и украсување на храната. ▶ Разговор и демонстрација: Прибор за лична хигиена – илустрации на прибор за лична хигиена. ▶ Практична вежба - миеење на заби, лице и сл. ▶ Разговор и демонстрација: Како се одржуваат облеката и обувките? ▶ Практична вежба: Проветрување на простории, облека, постелнина и сл. ▶ Практична вежба: Бришење прашина и чистење на подот во училиницата. ▶ Разговор: Што е болест, а што е здравје? ▶ Играње улоги: Посета на амбуланта, во аптека и сл. ▶ Разговор и демонстрација: Како да се запитиме од болести? Како да се однесуваме за да бидеме здрави? ▶ Разговор: Разлики меѓу момчињата и девојчињата. ▶ Книга со илустрации: „Јас сум тинејџер“ – за момчиња и за девојчиња.

<ul style="list-style-type: none"> ❖ да се запознава со најчестите заболувања и начинот на заразување/пренесување; ❖ да осознава со кои средства и постапки може да се превенира појавата на болести (лична хигиена, хигиена на просторот, изолација, заштитни средства...); ❖ да се оспособува да ги препознава симптомите на одделни болести и да се поттикнува да побара помош кога ќе забележи симптоми; ❖ да се оспособува да го прилагоди своето однесување за да не се разболе и да прифаќа совети од возрасните за заштита од болести; ❖ да ги запознава телесните промени како резултат на сексуалното созревање и да ја прифаќа сексуалноста како природен дел од човечкиот развој; ❖ да се се оспособува да препознае сексуална злоупотреба; ❖ да се запознае од последиците од пушење и пиене алкохол; ❖ да се оспособи да се спротивстави на притисокот од другите за пушење и пиене на алкохол. 	<p>Превенција од болести и заболувања</p> <p>Развивање свест за сексуалното здравје</p> <p>Превенција од пушење и пиене алкохол</p>	<p>Болести и заболувања</p> <p>Заразни болести</p> <p>Превенција</p> <p>Сексуално созревање</p> <p>Последици од пушење и пиене алкохол</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Видеопрезентација: Пушењето е штетно за здравјето. ▶ Видеопрезентација: Алкохолот е штетен за здравјето, а може и да убие. ▶ Интернет пребарувања на записи на тема: Штетните последици од консумирање алкохол и од пушењето.
---	---	--	---

ТЕМА 4: ЈАС И ОКОЛИНАТА - ОДНОС СО НАДВОРЕШНАТА СРЕДИНА

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ученичката:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ да осознае за постоење на опасни предмети, животни и растенија од околината што може да го повредат; ❖ да осознава за опасни постапки и ситуации со кои може да се соочи на одделни места и во одредено време; ❖ да се запознава со правилата на однесување на одредени ситуации и во одредени места; ❖ да ги осознае знаците на опасност и предупредување и да се однесува согласно инструкциите; ❖ да се поттикнува да почитува правила на однесување пропишани за конкретни ситуации; ❖ да се поттикнува да ја осознава потребата од постоење безбедносни правила и забрани и нивно почитување; ❖ да се поттикнува да осознае дека има потреба да го прилагодува своето однесување во одредени ситуации заради обезбедување лична безбедност и безбедност на другите; ❖ да се поттикнува да гради позитивен однос кон растенијата и животните.. 	<p>Безбедно однесување во средината</p> <p>Градење позитивен однос кон растенијата и животните</p>	<p>Опасни предмети</p> <p>Опасни постапки</p> <p>Знаци на опасност</p> <p>Правила на безбедно однесување</p> <p>Растенија</p> <p>Животни</p>	<p>▶ Разговор по илустрации - опасни постапки и ситуации со кои може да се соочи на одделни места и во одредено време.</p> <p>▶ Глумење ситуации: Сам дома, на роденден, на екскурзија, во театар, во зоолошка градина и сл.</p> <p>▶ Работилница: Изработување пано - Што смеам да правам дома, а што никако не смеам.</p> <p>▶ Изработување пано - Што смеам да правам надвор, а што никако не смеам.</p> <p>▶ Правила на однесување во одредени ситуации и на одредени места (на роденден, на екскурзија, на гости кај пријатели, во кино и сл.).</p> <p>▶ Разгледување енциклопедии за растенија и за животни - разговор по илустрации.</p> <p>▶ Разговор и илустрирање: Омилено животно и/или растение.</p> <p>▶ Посета на зоолошка градина - разговор како да се однесуваме со животните.</p> <p>▶ Еколошка акција во училишниот двор „Се грижаме за природата“.</p>

Напомени за начинот на планирање и реализација на наставната програма

Во паралелките во посебните основни училишта и во посебните паралелки при редовните основни училишта составот на учениците е изразито хетероген. За учениците со посебни образовни потреби, согласно видот и степенот на попреченоста, треба да се практикува строго диференциран и индивидуализиран пристап во рамките на воспитно – образовниот процес. Ваквиот приод е во функција на нивните индивидуални специфични потреби, а, се очекува да резултира со развивање на индивидуалните потенцијали, и, секако максимални академски постигања.

Во тој контекст, наставниците кои реализираат настава со овие ученици треба:

- да се обидат при изготвувањето на планирањето (доколку видот и степенот на попреченоста на учениците во паралелката го дозволува тоа) да планираат исти содржини, цели и активности за целата паралелка;
- за учениците во паралелката чиј вид и степен на попреченост не дозволува наставниците да планираат исти содржини, цели и активности за целата паралелка, тогаш за нив треба да планираат парцијална партиципација во рамките на содржините, целите и активностите кои ги реализира целата паралелка;
- доколку видот и степенот на попреченост е многу сериозен наставникот пристапува кон изготвување интерен индивидуален образовен план за тие ученици во рамките на адаптираните наставни програми (при изготвувањето на индивидуалниот образовен план наставникот може да користи наставни содржини и цели и од наставните програми од претходните учебни години). Кога наставникот во индивидуалниот образовен план користи наставни содржини и цели и од наставните програми од претходните учебни години, треба да ги наведе одделението, содржините, како и целта на нивното повторно обработување.

3. КАРАКТЕРИСТИКИ НА УЧЕНИЦИТЕ СО АУТИЗАМ

Учениците со аутизам манифестираат доцнења во развојот на говорот и јазикот. Кај нив поголеми се предизвиците на полето на социјалната комуникација и интеракција. Тие, исто така, може да имаат проблеми со започнување и/или спонтано одвивање на конверзацијата. Многу често, учениците со аутизам обраќањето на наставникот го разбираат како тој да им се обраќа на другите, а не токму нему/нејзе. Тие може да реагираат и/или да одговараат на одредени информации и налози на многу невообичаени, несоодветни, специфични и уникатни начини. Карактеристично за некои од нив е дека без некоја причина во одредени ситуации реагираат агресивно и автоагресивно што може да резултира со сериозни повредувања. Карактеристика за нив е што тие многу често инсистираат на едноличност, монотоност и стереотипност во однесувањето и окружувањето. Многу често, пружаат отпор на воведувањето на евентуални промени од кава било природа. Учениците се

соочуваат со тешкотии во искажувањето на сопствените потреби, желби, намери и сл. Специфика на нивното однесување, исто така, претставува постојано повторување на одредени зборови и фрази (ехолалија), како и повторување на одредени движење (ехопраксија). Тие претпочитаат да бидат сами, но и кога во нивното окружување има други лица се однесуваат резервирано (повлечено). Кај нив се јавуваат сериозни проблеми кога треба да се дружат со други лица (иако се присутни во иста просторија со нив, тие се однесуваат како да не ги забележуваат, како да се сосем сами во просторијата).

Манифестацијата на лошо расположение, настапите на лутина и гнев без видливи причини се, исто така, карактеристични за учениците со аутизам. Ученикот со аутизам не сака близок контакт. Воопшто, нечија близина, особено на лица кои не ги познава или не ги прифаќа делуваат вознемирувачки и скоро секогаш се проследени со специфични манифестации. Тие ученици многу малку или воопшто не воспоставуваат контакт со очите со соговорникот или останатите присутни во окружувањето. Голем број од нив опсесивно се врзуваат за одреден предмет, кој може постојано да им е во рацете. Многу специфично се однесуваат при манифестирање на болката. Така, тие манифестираат хипер или хипо сензитивност на болка без видливи причини за таков вид реакција. Тие немаат или не манифестираат чувство за опасност, дури и во моменти кога постои сериозна опасност. Изразената хипо или хипер активност е, исто така, нивна карактеристика. Најголем број од нив имаат развиена фина моторика. Во одредени ситуации се однесуваат како да се глуви и покрај тоа што аудиограмите не покажуваат редуција на слухот. Генерално, проблемите во воспоставувањето на вербалната и невербалната комуникација и социјалните односи воопшто, ретставуваат голема бариера и тешкотија. Кога говориме за вниманието, бвелиме дека нивното внимание е лабилно и краткотрајно, бшто секако претставува проблем кој гоботежнува воспоставувањето на контакт. Овие ученици најчесто се насочени кон сопствените потреби. Тие се обидуваат на себе својствен начин да ги реализираат сопствените потреби, притоа користејќи ја невербалната комуникација. Многу често се забележува моторен немир кој се манифестира на за нив својствен начин изразен преку различни видови стереотипни движења (трчање во круг, постојано вртење околу сопствената оска, лулање на телото, плескање со рацете, повторување на зборови). На овие манифестации треба да се гледа како на секундарни симптоми на нивната специфична состојба. Главниот проблем треба да се лоцира во сферата на разбирањето и користењето на реципрочните интеракции. Претходно наведените манифестации во однесувањето не треба да се сфати дека тие не се нежни, дека воопшто не можат да воспостават комуникација со останатите и /или дека доцнат во развојот на социјалните вештини. Имено, тие имаат потешкотии со различните интеракции (давање и земање во вистинска смисла на зборот, како стил и форма на комуникација со другите). Проблемите и потешкотии се забележува и во интерактивните игри со вршниците. При обидите за воспоставување каков било вид на комуникација тие не реагираат воопшто или реагираат несоодветно на одредена ситуација. Карактеристично за нив е дека се „вклучуваат во светот“ само тогаш кога нешто им е потребно. Загоа, треба да се искористи секој таков момент, загоа што во тој момент го забележуваат соговорникот, со што се отвора можност за комуникација. Тие манифестираат огромен распон на вниманието за повеќе видови активности. Може истовремено да бидат заинтеригирани со повеќе видови различни активности, но, исто така, може да поминат долг временски период фокусирани на една многу едноставна активност. Се случува спонатано или доколку се

поттикнати да се вклучат во заедничка активност со другите ученици, но не во паралелка, физички се присутни, но не учествуваат активно, не воспоставуваат комуникација.

Кај овие ученици се јавуваат проблеми во извршување на задачите. Кај нив се случуваат епизоди на плачење или смеешење без за тоа да постојат видливи причини. Нивниот говор е сиромашен, монотон и често звучи како ехо(одек). Доколку одговорат на поставеното прашање, тоа го прават на специфичен начин. Карактеристично за овие ученици е што не прифаќаат и несоодветно одговараат на одредени стандардни методи на учење и поучување. Овие ученици најдобро напредуваат во „ледагошки амбиент“ кој е добро структуриран согласно неговите потреби. Покрај амбиентот, треба да му се понудат соодветни индивидуализирани програми со јасно дефинирани цели кои може да се модифицираат во зависност од неговите потреби и способности. Заради хетерогеноста на причините и манифестациите не постои пристап или систем кој би бил универзално ефикасен и добар за сите. При изработката на Индивидуалниот образовен план наставникот (во соработка со родителите) треба да се концентрира на оние области во кои врз основа на комплексната проценка ученикот успешно ќе ги реализира поставените цели. Акцентот при планирањето треба да биде на адекватното образование за секој ученик, при што ќе се обезбеди оптимално развивање на вештините во сферата на социјална партиципација и интеракција. Една од главните цели на наставникот треба да биде успешно вклучување и подобро прифаќање на секој ученик од околината што е од пресудно значење за нив.

4. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

Дефинираните цели на програмата за животни вештини се фокусирани на Јас - концептот што значи носечка дидактичко-методска основа на нивната реализација се активности кои произлегуваат.

- **Препораки за користење на годишниот фонд на часови**

Препораките за годишниот фонд на часовите се дадени како ориентација заедно со конкретните цели и теми/содржини, што секако не треба да го ограничува нивното прераспределување, според потребите при реализацијата. Поинакво користење на часовите треба да го проценува предметниот наставник според достигнуањата на неговите ученици, т.е. според промените во квалитетот на знаењата и резултатите кои тие ги постигаат.

- **Наставни средства:**

- извори на учење во непосредната околина – предмети и објекти во природата;
- енциклопеди, атласи, карти, глобус и сл.;
- лабораториски прибор, лупа, линијар, вага, компас, микроскоп;
- Интернет, образовни софтвери;
- светски признати списанија од областа на природните науки;

- визуелни средства (слики, пртежи, апликации, фолии, паноа, модели, макети и др.);
- аудио-визуелни средства (графоскоп, дигитален фотоапарат, дигитална камера, телевизор, ДВД, видеоплеер, компјутер, ЛЦД и др.).

5. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Во текот на наставата редовно се следат и вреднуваат постигањата на учениците, се прибираат показатели за нивните активности, ангажираноста на учениците, посветеноста во работата, како и тимската работа (формативно оценување). Учениците за оваа програма не се оценуваат со оценки.

6. ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗИРАЊЕ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

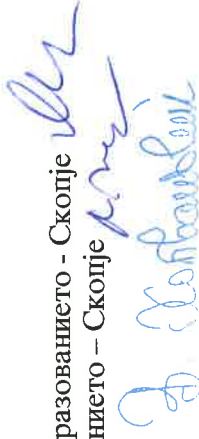
Програмата по наставниот предмет ќе се реализира во просторни услови и услови на опременост според општиот норматив за опременоста за реализирање на наставните програми во деветгодишното основно образование.

7. НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

Воспитно - образовната работа во шесто одделение може да ја изведува лице кое завршило:

- филозофски факултет - Институт за дефектологија, дипломиран дефектолог;
- дефектолошки факултет, дипломиран дефектолог.

Изготвил: работна група, координатор Марија Симонова, советник во Бирото за развој на образованието - Скопје
Контролирал: м-р Митко Чешларов, раководител на сектор во Бирото за развој на образованието – Скопје
Одобрил: м-р Весна Хорватовиќ, директор на Бирото за развој на образованието - Скопје

8. ПОТПИС И ДАТУМ НА ДОНЕСУВАЊЕ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Наставната програма по животни вештини за шесто одделение на деветгодишното основно образование за учениците со аутизам, на предлог на Бирото за развој на образованието, ја утврди

на ден -----

Скопје

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Бр. 11 - 3283/1
19 08 20 13 год.
СКОПЈЕ

Министер,

Спиро Ристовски

